

ตัวแปรด้านลักษณะทางจิต ลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางสังคม ที่ใช้ ในการจำแนกการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาของเยาวชนไทย^{1 2}

นพรัตน์ ศรีแปดริ้ว

บทคัดย่อ

การรับรู้ความสามารถของตนต่อการปฏิบัติตนในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา สามารถจำแนกกลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ออกจากกลุ่มเยาวชนที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นอกจากนี้เยาวชนมีจุดมุ่งหมายและความคาดหวังที่สำคัญต่อการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา คือ ต้องการทำความจิตใจให้สงบ ต้องการฝึกสติ และสมาธิ ส่วนสาเหตุในการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ อยากลองที่จะเรียนรู้ และปฏิบัติตนในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาจริง ๆ และเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

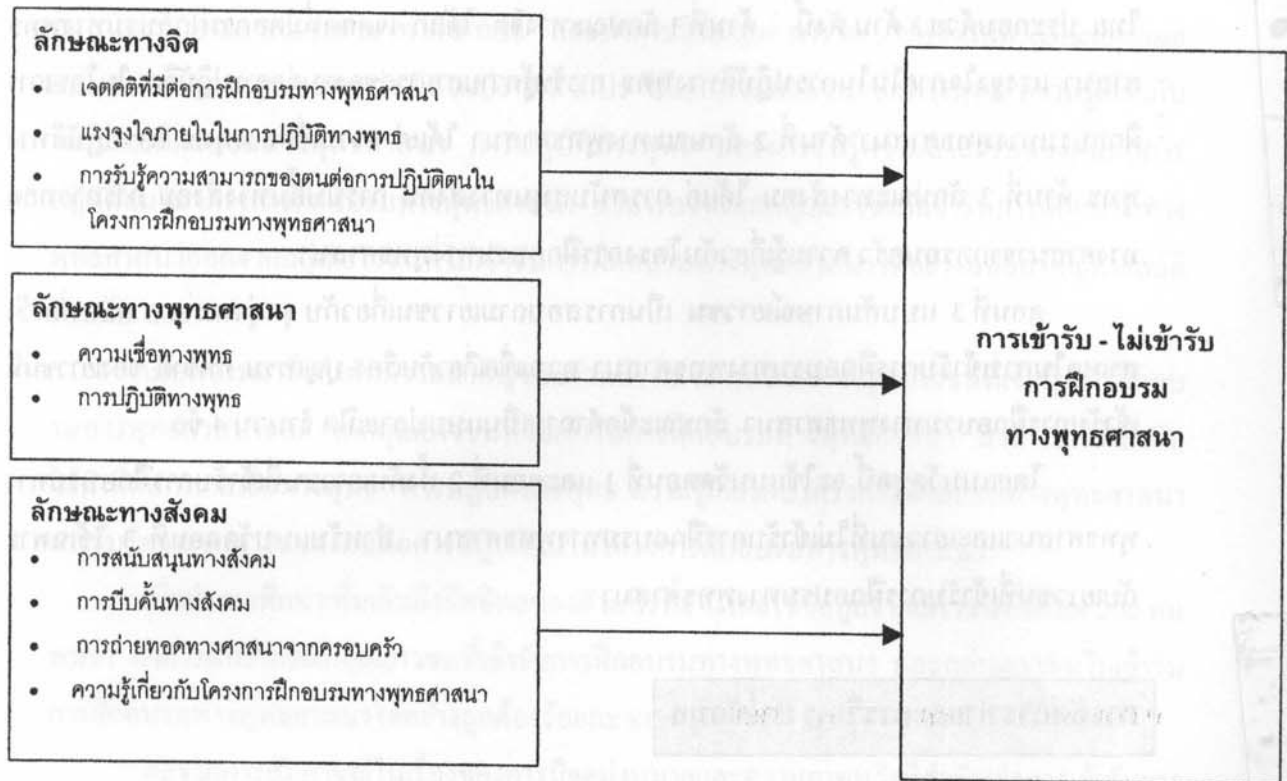
ในการศึกษาวิจัยนี้มีความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า คือ เพื่อศึกษาตัวแปรที่เป็นลักษณะทางจิต ลักษณะทางสังคม และลักษณะทางพุทธ ที่เป็นตัวจำแนกกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาและกลุ่มผู้ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาจุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง สาเหตุในการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง บุญกรรม ภพชาติ ของเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา

ในการกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้กลุ่มประชากรที่เป็นเยาวชนไทยที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาประเภทการฝึกวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ และเยาวชนไทยที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ที่มีลักษณะภูมิหลังและชีวิตสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใกล้เคียงกัน และดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยเลือกสถานที่ฝึกอบรมทางพุทธศาสนาแบบเจาะจงเพียงที่เดียว ได้แก่ “ยุวพุทธิกสมาคม” เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากยุวพุทธิกสมาคมเป็นองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้มีการศึกษาพุทธธรรมปฏิบัติธรรมและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ และมีศูนย์วิปัสสนากรรมฐานที่เปิดให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรมได้ตลอดทั้งปี โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ

¹ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจำนวน 2 ทุน ได้แก่ ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2546 และทุนกรมการศาสนาประจำปี 2546

² ได้รับคัดเลือกให้นำเสนอผลงานในงาน ชิมโปะเขียนพหุศึกษาศาสตร์ด้านระบบพหุศึกษาไทย ประจำปี 2546

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

ตัวแปรที่ศึกษา คือ กลุ่มตัวแปรที่เป็นลักษณะทางจิต (เจตคติที่มีต่อการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา แรงจูงใจภายในในการปฏิบัติทางพุทธ การรับรู้ความสามารถของตนต่อการปฏิบัติในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา) กลุ่มตัวแปรที่เป็นลักษณะทางพุทธศาสนา (ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ) กลุ่มตัวแปรที่เป็นลักษณะทางสังคม (การสนับสนุนทางสังคม การบีบคั้นทางสังคม การถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา) กลุ่มตัวแปร 3 ลักษณะดังกล่าวสามารถจำแนกกลุ่มเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาและกลุ่มเยาวชนที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุง หรือสร้างขึ้นตามทฤษฎีทางจิตวิทยา และสังคมวิทยา โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ที่อยู่ปัจจุบัน การรับทราบข้อมูลในการฝึกอบรมทางพุทธ

ตอนที่ 2 แบบวัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาของเยาวชนไทย ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ลักษณะทางจิต ได้แก่ เจตคติที่มีต่อการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา แรงจูงใจภายในในการปฏิบัติทางพุทธ การรับรู้ความสามารถของตนต่อการปฏิบัติตนในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ด้านที่ 2 ลักษณะทางพุทธศาสนา ได้แก่ ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ด้านที่ 3 ลักษณะทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การบีบคั้นทางสังคม การถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เยาวชน เป็นการสอบถามเยาวชนเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมาย ความคาดหวังสาเหตุในการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง บุญกรรม ภูผาดี ของเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด จำนวน 4 ข้อ

โดยแบบวัดชุดนี้ จะใช้แบบวัดตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ทั้งกับเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาและเยาวชนที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา สำหรับแบบวัดตอนที่ 3 ใช้เฉพาะกับเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยค้นคว้ามีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)
2. การวิเคราะห์จำแนก (discriminant analysis)
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อขยายความรู้ในด้าน จุดมุ่งหมายสาเหตุ ความเชื่อ และความคาดหวังในการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผลการวิเคราะห์ MANOVA เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยร่วม (group centroid) ของกลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาและกลุ่มเยาวชนที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา โดยสามารถแบ่งตัวแปรต้นทั้ง 9 ตัว เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มลักษณะทางจิต ประกอบด้วย เจตคติที่มีต่อการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา แรงจูงใจภายในในการปฏิบัติทางพุทธ และการรับรู้ความสามารถของตนต่อการปฏิบัติตนในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา กลุ่มลักษณะทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และกลุ่มลักษณะทางสังคม ประกอบด้วย การสนับสนุนทางสังคม การบีบคั้นทางสังคม การถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว และความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา

พบว่า กลุ่มตัวแปรต่างๆ เหล่านี้มีค่าเฉลี่ยร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมี Wilks's Lambda เท่ากับ 0.53 และทำการวิเคราะห์ การวิเคราะห์จำแนก (Discriminant analysis) แบบ stepwise พบว่า มีตัวแปร 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรความเชื่อทางพุทธ ความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา การปฏิบัติทางพุทธ และการรับรู้ความสามารถของตนต่อการปฏิบัติตนในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา สามารถจำแนกกลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาออกจากกลุ่มเยาวชนที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

เมื่อพิจารณาถึงลำดับความสำคัญของตัวแปรที่สามารถจำแนกกลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาออกจากกลุ่มเยาวชนที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้คือ ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา การรับรู้ความสามารถของตนต่อการปฏิบัติตนในโครงการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา

เมื่อทำการศึกษาเพิ่มเติมถึงอิทธิพลของตัวแปรทั้ง 4 โดยใช้ข้อมูลจากเยาวชนทั้งหมด 200 คน พบว่า สามารถพยากรณ์กลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา และกลุ่มเยาวชนไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องร้อยละ 81.5

ผลจากการสัมภาษณ์ในเรื่องของการมีจุดมุ่งหมายและความคาดหวังที่สำคัญต่อการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา คือ ต้องการทำความใจให้สงบ ต้องการฝึกสติ และสมาธิ เพราะส่วนใหญ่เชื่อว่าการมีสมาธิจะช่วยทำให้สามารถเรียนหรือทำงานต่างๆ ได้ดี

ส่วนสาเหตุในการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนานั้น มีสาเหตุสำคัญ ได้แก่ อยากลองที่จะเรียนรู้และปฏิบัติจริงๆ เนื่องจากเยาวชนเคยได้ยินผู้ที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนามาแล้วมาชักชวนหรือพูดให้ฟังถึงความมีประโยชน์ ความดีของการฝึกอบรมทั้งของสถานที่ฝึก หลักสูตรที่ใช้ฝึก จึงทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความอยากลองว่า สิ่งต่างๆ ที่เคยได้ยินมานั้นจริงหรือไม่ โดยส่วนใหญ่จะพยายามหาเวลาว่าง และชักชวนเพื่อนๆ มาเข้าร่วมการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาด้วยกัน รวมทั้งยังต้องการศึกษาวิธีการฝึกวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกวิธี เนื่องจากเคยศึกษาการฝึกการนั่งสมาธิ มาบ้าง และรับรู้ประโยชน์ของการฝึกสมาธิที่มีต่อตนเอง จึงได้พยายามหาเวลาว่างมาเข้ารับการฝึกวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกวิธี

ส่วนในด้านความเชื่อนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ชั่ว หรือเรื่องบุญกรรม นั่นคือ เชื่อว่าการฝึกอบรมทางพุทธศาสนานี้เป็นการทำดี เป็นการสร้าง สะสมบุญ ซึ่งย่อมจะต้องส่งผลให้ผู้ตั้งใจปฏิบัติได้รับแต่ผลดี ในอนาคตอย่างแน่นอน ส่วนที่เชื่อเกี่ยวกับภพชาติ นั้นเชื่อว่า การเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธนนี้จะส่งผลให้ชาตินี้ตนจะได้พบแต่สิ่งดีๆ โดยเมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงนิพพาน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังไม่คิดว่าตนเองจะเข้าถึงได้ แต่จะคาดหวังเพียงผลบุญที่จะส่งเสริมตนเองในภายภาคหน้าเท่านั้น และมีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเชื่อว่า สาเหตุที่ตนเองเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาในชาตินี้เป็นผลมาจากการที่ตนเองเองได้เคยปฏิบัติมาแล้วในชาติที่

ผ่านๆมา ชาตินี้จึงต้องตามปฏิบัติต่อเพื่อให้เป็นการสร้างบุญกุศลไปเรื่อยๆ และความเชื่อเกี่ยวกับโชคชะตานั้นส่วนใหญ่จะไม่เชื่อว่าชีวิตได้ถูกลิขิตไว้แล้ว แต่จะเชื่อว่าการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนานี้เป็นการทำดี เป็นการสร้างบุญกุศลซึ่งจะทำให้ตนเองมีโชคชะตาที่ดีขึ้น ได้พบแต่สิ่งที่ดีๆเสมอๆ

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมให้เยาวชนทั่วไปมีความสนใจหรือเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนากันให้มากขึ้น โดยเสนอว่าควรบรรจุหลักสูตรการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตรการเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา เพื่อให้เด็กได้ซึมซับ และฝึกปฏิบัติทางพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง ผู้ปกครอง และครู อาจารย์ ต้องคอยสนับสนุน ส่งเสริม ให้คำแนะนำ โดยชี้ให้เด็กเห็นถึงข้อดี ข้อเสียของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา รวมทั้งโน้มน้าวให้เยาวชนสนใจพุทธศาสนากันให้มากขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ และควรให้การสนับสนุน รวมทั้งให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆให้มากขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านรายการ โทรทัศน์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษารวบรวมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆให้แก่เยาวชน เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ความสนใจ และเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น

ด้านครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ควรให้ความสำคัญ เอาใจใส่ดูแล ให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาแก่เยาวชนให้มากขึ้น และพ่อแม่พี่น้องควรเป็นแบบอย่างที่ดี และเข้าร่วมกิจกรรมการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาพร้อมกับเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดมีเจตคติที่ดีต่อการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา เกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติทางพุทธ รวมทั้งเกิดความมั่นใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาที่จัดขึ้นต่อไป

ด้านโรงเรียน และครูอาจารย์ ได้แก่ ครู อาจารย์ ควรเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพัฒนาลักษณะทางพุทธด้านต่างๆ ทั้งในด้านความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ความรู้เกี่ยวกับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา ให้แก่เยาวชนให้เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาตามโอกาส และความเหมาะสม จัดการแสดงสื่อความรู้ แนะนำเกี่ยวกับการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสดูและสัมผัสกับการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เช่น โครงการ การฝึกวิปัสสนากรรมฐาน การเข้าค่ายพุทธบุตร การฝึกสมาธิ การเรียนพุทธศาสนาในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

ด้านรัฐบาล และองค์กรเอกชน ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเข้ารับ

การฝึกอบรมทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เช่น โครงการการฝึกวิปัสสนากรรมฐาน การเข้าค่ายอบรมพุทธศาสนา เป็นต้น ควรสนับสนุนในด้านของการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาให้เพิ่มขึ้น โดยให้มีการอำนวยความสะดวกในเรื่องของค่าใช้จ่าย การให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย การให้ทุนการศึกษาวิจัยในด้านที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนทั่วไปหันมาสนใจ ให้ความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

2. สามารถนำเครื่องมือวัดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการจำแนกและใช้ในการทำนายเยาวชนทั่วไปต่อการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้

3. มีการจัดกิจกรรมต่างๆทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น เช่น การฝึกวิปัสสนากรรมฐาน การเข้าค่ายฝึกอบรมทางพุทธศาสนา รวมทั้งอำนวยความสะดวกทั้งในเรื่องของค่าใช้จ่าย การให้ความร่วมมือในการศึกษาเพิ่มเติมแก่เยาวชนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในรูปแบบของการวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนาลักษณะทางจิต ลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางสังคมของเยาวชนให้เพิ่มสูงขึ้น และส่งผลให้เยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น

2. ควรมีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ เช่น พนักงานเอกชน ข้าราชการ เป็นต้น เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น

3. ควรมีการศึกษาร่วมกับทฤษฎีอื่นๆ ในการอธิบายการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ในการทราบถึงสาเหตุในการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาในรูปแบบที่แตกต่างออกไป

4. ควรมีการศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับแรงจูงใจของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาไปแล้ว

บรรณานุกรม

- งามตา วณินทานนท์. (2535). เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสังคม(สค. 311). กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพหุศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- _____. (2536). ลักษณะทางพุทธศาสนาและพหุศึกษาศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร. รายงานการวิจัย. ฉบับที่ 50. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพหุศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ฉกาจ ชั่วโต และดวงเดือน พันธมนาวิน. (2533). ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชาวไทยในภาคใต้. รายงานการวิจัยฉบับที่ 43. สถาบันวิจัยพหุศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คุษฎี โยเหลา ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และชัยวัฒน์ วงศ์อาษา. (2540). ปัจจัยบ่งชี้สาเหตุการใช้และคิดสารระเหยของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานครและจังหวัดยโสธร. รายงานการวิจัยฉบับที่ 63 กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพหุศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผจงจิต อินทสุวรรณ และคณะ. (2539). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการติดยาเสพติดของเยาวชน. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 55 ของสถาบันวิจัยพหุศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พนมพร ชันธิวิไชย. (2534). การศึกษากระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมการปลูกยางพาราของเกษตรกร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ค.(พัฒนศึกษาศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดรธานี.
- พนาลัย อยู่สำราญ. (2535). ตัวแปรทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรมทางการสอนของครูผู้สอนสังคมศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม.(พหุศึกษาศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดรธานี.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก. (2538). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปกเกล้า บุญภักดี. (2536). การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐกับนักเรียนเตรียมทหาร 3 เหล่าทัพ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พุทธทาสภิกขุ. (2511). หลักปฏิบัติที่สำคัญในพุทธศาสนา. พระนคร :ธรรมทานมูลนิธิ.
- ยุวพุทธิกสมาคม. (2545). เอกสารตารางกิจกรรมประจำปีของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ฝ่ายกิจกรรม. ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย.

- วิทย์ วิศุทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2524). พระพุทธศาสนา. หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส ๐๔๘ – ส๐๔๙. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- _____. (2524). พระพุทธศาสนา. หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส ๐๔๑๒ – ส๐๔๑๓. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- วิลาสถักขณ์ ชั่ววลี. (2542). ผลของรางวัลภายนอกและการรับรู้ความสามารถของคนที่มีความแรงสูง ใจภายในของนักเรียน. รายงานการวิจัยฉบับที่ 81. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ตาโรจน์ แพ่งยัง. (2536). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา ของนักฝึกอบรมในประเทศไทย. ปรินญานิพนธ์. กศ.ค. (เทคโนโลยีการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- ตำรวจ วรเชษฐคงคา. (2534). ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์. วท.ค. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- สุรพงษ์ ชูเดช. (2542). ผลของการฝึกอบรมตามแนวไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. ปรินญานิพนธ์ กศ.ค. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- หรรษา เลหาเสรีกุล. (2537). การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวินัยกับลักษณะทางพุทธศาสนา และทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น. ปรินญานิพนธ์. วท.ม.(พฤติกรรมศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- หอม คลาขานนท์ และคณะ. (2524). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยครูนครสวรรค์ระหว่างผู้ปฏิบัติ และผู้ไม่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน. รายงานผลการวิจัย. นครสวรรค์. วิทยาลัยครูนครสวรรค์.
- อนุชา สมจิตร. (2539). การศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลจากการปฏิบัติกรรมฐานด้วยการเจริญสติปัญฐานสี่ซึ่งฝึกสอนโดยคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย . วิทยานิพนธ์ปรินญานมหาบัณฑิต กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล. อุดมสำเนา.
- อรพินทร์ ชูชม, อัจฉรา สุขารมณ และวิลาสถักขณ์ ชั่ววลี. (2542). การพัฒนาแบบวัดแรงสูงใจภายใน. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Bandura. (1997). *Self-efficacy : The exercise of control*. Newyork : W.H. Freeman and company.
- Caison, Walter Burris. (1997). *NA Affiliation Self- Efficacy and Behaviors Among Callers and Call Recipients*. North Carolina : North Carolina State University.
- Klecka, W.R. (1980). *Discriminant Analysis*. :London : Sage.

Reeder, William M. (1973). "Beliefs, Disbeliefs and Social Action," *Department of Rural Sociology Bulletin*. p. 74-77. New York : Cornell University.

Rogers, Everett M. (1983). *Diffusion of Innovation*. 3rd ed. New York : Free Press.